

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Факультет економічних наук

Кафедра управління земельними ресурсами

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Перший проректор

Іщенко Н.М.

“28” серпня 2019 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Спеціальність: 193 «Геодезія та землеустрій»

Розробник

Завідувач кафедри розробника

Завідувач кафедри спеціальності

Гарант освітньої програми

В.о. декана факультету

Начальник НМВ

Лазарева О.В.

Горлачук В.В.

Горлачук В.В.

Горлачук В.В.

Філімонова О.Б.

Калініченко В.І.

Миколаїв – 2019 рік

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показника	Характеристика дисципліни	
Найменування дисципліни	Соціально-економічний розвиток сільських територій	
Галузь знань	19 «Архітектура та будівництво»	
Спеціальність	193 «Геодезія та землеустрій»	
Спеціалізація (якщо є)	-	
Освітня програма	Освітньо-професійна програма «Геодезія та землеустрій»	
Рівень вищої освіти	Магістр	
Статус дисципліни	Вибіркова дисципліна	
Курс навчання	V	
Навчальний рік	2019-2020	
Номер семестрів:	Денна форма	Заочна форма
	9	-
Загальна кількість кредитів ЄКТС/годин	4,5 кредитів / 135 годин	
Структура курсу: – лекції – семінарські заняття (практичні, лабораторні, півгрупові) – годин самостійної роботи студентів	Денна форма	Заочна форма
	- практичні заняття - 45 год. - години самостійної роботи – 90 год.	
Відсоток аудиторного навантаження	33 %	
Мова викладання	Українська	
Форма проміжного контролю	Контрольні роботи	
Форма підсумкового контролю	Іспит	

2. Мета, завдання та результати вивчення дисципліни

Мета: поглиблення знань щодо структури та особливостей функціонування сільського господарства України, прищеплення навиків аналізу сучасного стану соціально-економічного розвитку сільських територій, виявлення диспропорцій у розвитку його елементної бази та розробка заходів по їх подоланню

Завдання:

- сформувати майбутнього спеціаліста, здатного оцінити економічну, соціальну, демографічну та екологічну ситуацію в будь-якому регіоні, районі, селі в умовах формування соціально орієнтованої ринкової економіки;
- навчити визначати пріоритетні напрями та обґрунтовувати ефективні важелі і механізми вирішення проблем подолання депресивності сільських районів, диверсифікації їх економічної бази та створення соціально привабливих і екологічно безпечних умов життя для сільського населення;

- набуття навичок аналізу причинно-наслідкової зв'язки розвитку сільського сектора та впливу на нього зовнішніх і внутрішніх чинників;
- забезпечення підготовки відповідних фахівців, здатних самостійно працювати в умовах децентралізації влади.

Дисципліна «Соціально-економічний розвиток територій» відноситься до циклу вибіркових дисциплін.

Передумови вивчення дисципліни: засвоєння таких дисциплін економічного та землевпорядного спрямування як управлінням земельними ресурсами, землеустрій та організація території, організація і управління виробництвом, економіка праці, статистика, економічна теорія.

Очікувані результати навчання: засвоєння сучасних методів сучасних методів раціонального використання ресурсів агросфери для досягнення сталого розвитку сільських територій; вміння обчислювати показники розвитку сільських територій.

В результаті вивчення дисципліни студент
має знати:

- розвиток понятійного апарату соціально-економічного розвитку сільських територій;
- місце і роль різних форм сільськогосподарського господарювання та несільськогосподарських видів діяльності на селі;
- особливості формування виробничої інфраструктури сільської економіки;
- демографічні тенденції й чинники впливу на них, стан і особливості формування поселенської мережі в країні;
- структуру сільського життєвого середовища та економічні засади функціонування соціальної інфраструктури сільських поселень;
- організаційно-правові засади й матеріально-фінансову базу діяльності системи управління сільськими територіями;
- концепцію реформування держави та його значення для соціально-економічного розвитку села.

має вміти:

- критично осмислювати економічні категорії даної дисципліни;
- оцінювати стан розвитку сільських територій з економічної, соціальної, екологічної точки зору;
- розробляти заходи впливу на розвиток сільської економіки на мікро, мезо- й макрорівнях;
- обґрунтувати напрями розвитку й удосконалення виробничої й соціальної інфраструктури села;
- організувати співпрацю членів громади, адміністративний корпус сільських органів самоврядування та економічних суб'єктів;

- аналізувати наслідки адміністративно-територіального реформування в країні;
- сформулювати механізм залучення матеріальних, фінансових, трудових і інших ресурсів для соціального розвитку села.

Програмні компетенції
(Соціально-економічний розвиток сільських територій – ОПП-6, МАГ)
ЗК2, ЗК9, ФК2, ФК6, ФК7, ФК12, ПРН8, ПРН12

- *загальні компетенції:*

- 1) здатність ефективно спілкуватися на професійному та соціальному рівнях;
- 2) здатність до застосування знань на практиці

- *фахові компетентності:*

- 1) знання основних нормативно-правових актів та довідкових матеріалів, чинних стандартів і технічних умов, інструкцій та інших нормативно-розпорядчих документів в професійній діяльності;
- 2) знання сучасних технологічних процесів та систем технологічної підготовки геодезичного та землевпорядного виробництва;
- 3) здатність застосовувати професійно-профільовані знання й практичні навички для розв'язання прикладних задач по спеціальності, а також вибору технічних та технологічних засобів для їх виконання;
- 4) уміння досліджувати проблему та визначати обмеження, у тому числі зумовлені проблемами збалансованого розвитку та впливу на навколишнє

- *програмні результати навчання*

- 1) розробляти проекти землеустрою, землевпорядної і кадастрової документації із застосуванням теоретичних знань та методів управління земельними ресурсами;
- 2) вміти використовувати методи та методики проведення наукових та прикладних досліджень; знати методологію системних досліджень, методів дослідження та аналізу складних об'єктів та процесів, розуміти їх складність, їх різноманіття, багатофункціональність для розв'язання прикладних завдань в галузі професійної діяльності.

3. Програма навчальної дисципліни

Денна форма:

	Теми	Практичні заняття	Самостійна робота	Загальний обсяг
1	Сутність соціально-економічного розвитку сільських територій	4	8	12
2	Диверсифікація економіки як напрям розвитку сільських територій	3	8	11
3	Аграрна політика як фактор соціально-економічного розвитку сільських територій	3	8	11
4	Діагностика соціально-економічного розвитку сільських територій	6	9	15
5	Основні показники соціально-економічного розвитку сільських територій	6	10	16
6	Дослідження основних тенденцій розвитку сільських територій за селозберігаючою моделлю	4	8	12
7	Важелі впливу соціально-економічної політики держави на зміцнення соціально-економічного розвитку сільських територій	4	8	12
8	Соціальний та еколого-економічний розвиток сільських територій	4	8	12
9	Інноваційний вектор соціально-економічного розвитку сільських територій	4	8	12
10	Планування розвитку сільських територій	4	8	12
11	Світовий досвід розвитку сільських територій	3	7	10
	Всього за курсом	45	90	135

4. Зміст навчальної дисципліни

4.1. План практичних занять

№	Тема заняття / план
1	Тема 1 Сутність соціально-економічного розвитку сільських територій (2 год) Блок А 1) Мета дисципліни. 2) Практична спрямованість дисципліни. 3) Політика розвитку сільських територій.
2	Тема 1 Сутність соціально-економічного розвитку сільських територій (2 год) Блок Б 1) Регіональна політика у сільській місцевості. 2) Пріоритети розвитку агропромислового виробництва. 3) Соціальна політика у сільській місцевості.
3	Тема 2 Диверсифікація економіки як напрям розвитку сільських територій (2 год) Блок А 1) Сутність диверсифікації виробництва. 2) Цілі диверсифікації виробництва. 3) Причини диверсифікації виробництва. 4) Позитивні та негативні сторони диверсифікації. 5) Основні стратегії диверсифікації. 6) Диверсифікація в сільськогосподарському виробництві.
4	Тема 2 Диверсифікація економіки як напрям розвитку сільських територій (1 год) Блок Б 1) Стратегічні напрями диверсифікації сільської економіки. 2) Вертикальна форма диверсифікації виробництва. 3) Горизонтальна форма диверсифікації виробництва. 4) Фактори диверсифікації виробництва у сільському господарстві. Тема 3 Аграрна політика як фактор соціально-економічного розвитку сільських територій (1 год) Блок А 1) Сутність аграрної політики держави. 2) Завдання, що виконує державна аграрна політика. 3) Підходи до розуміння аграрної політики.
5	Тема 3 Аграрна політика як фактор соціально-економічного розвитку сільських територій (2 год) Блок Б 1) Цілі Спільної аграрної політики країн європейської співдружності. 2) Методи аграрної політики. 3) Принципи аграрної політики. 4) Цілі аграрної політики. 5) Стратегічні цілі державної аграрної політики України. Політика розвитку сільських територій.
6	Тема 4. Діагностика соціально-економічного розвитку територій (2 год) Блок А 1) Еколого-економічна діагностика сільськогосподарського землекористування. 2) Аналіз показників, що характеризують склад і співвідношення земельних угідь.

7	<p>Тема 4. Діагностика соціально-економічного розвитку територій (2 год) Блок Б</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Показники, що характеризують рівень виробництва основних сільськогосподарських культур. 2) Показники ефективності використання сільськогосподарських угідь. 3) Продовольча безпека як пріоритетний напрям розвитку сільськогосподарського землекористування. 4) Структура продовольчої безпеки на регіональному та місцевому рівні.
8	<p>Тема 4. Діагностика соціально-економічного розвитку територій (2 год) Блок В</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Конкурентоспроможність сільськогосподарського землекористування. 2) Етапи конкурентоспроможності. 3) Чинники конкурентоспроможності.
9	<p>Тема 5. Основні показники соціально-економічного розвитку сільських територій (2 год) Блок А</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Визначення рівня інтенсивності використання сільськогосподарського виробництва. 2) Натуральні показники інтенсивності. 3) Вартісні показники інтенсивності.
10	<p>Тема 5. Основні показники соціально-економічного розвитку сільських територій (2 год) Блок Б</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Економічна ефективність інтенсифікації сільського господарства. 2) Економічна ефективність використання землі. 3) Вартісні та натуральні показники економічної ефективності використання землі.
11	<p>Тема 5. Основні показники соціально-економічного розвитку сільських територій (2 год) Блок В</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Рівень рентабельності та норма прибутку. 2) Аналіз складу та структури земельних угідь.
12	<p>Тема 6. Дослідження основних тенденцій розвитку сільських територій за селозберігаючою моделлю (2 год) Блок А</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Сильні та слабкі сторони аграрної реформи. 2) Вдосконалення складу земельних угідь в межах адміністративно-територіальних утворень. 3) Практика використання земель в аграрному секторі економіки.
13	<p>Тема 6. Дослідження основних тенденцій розвитку сільських територій за селозберігаючою моделлю (2 год) Блок Б</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Диференціальна рента I та диференціальна рента II. 2) Системні суперечності земельної ренти. 3) Розрахунок рентного доходу на орних землях України. 4) Управлінські фактори конкурентоспроможності сільськогосподарського землекористування. 5) Принципи управлінської діяльності на селі.
14	<p>Тема 7. Важелі впливу соціально-економічної політики держави на зміцнення соціально-економічного розвитку сільських територій (2 год) Блок А</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Формування конкурентних стратегій сільськогосподарського землекористування. 2) Інституційно-правова складова конкурентоспроможності сільськогосподарського землекористування.

	<p>3) Екологічна складова конкурентоспроможності сільськогосподарського землекористування.</p> <p>4) Економічна складова конкурентоспроможності сільськогосподарського землекористування.</p> <p>5) Інвестиційна складова конкурентоспроможності сільськогосподарського землекористування.</p>
15	<p>Тема 7. Важелі впливу соціально-економічної політики держави на зміцнення соціально-економічного розвитку сільських територій (2 год)</p> <p>Блок Б</p> <p>1) Аналіз методологічних підходів до впровадження інноваційної моделі сільськогосподарського землекористування.</p> <p>2) Формування принципу конвергенції в сільському господарстві.</p> <p>3) Рішення, що потрібно впровадити задля подолання соціально-економічних та екологічних проблем в аграрному секторі економіки.</p>
16	<p>Тема 8. Соціальний та еколого-економічний розвиток сільських територій (2 год)</p> <p>Блок А</p> <p>1) Соціальний розвиток сільських територій.</p> <p>2) Економічний розвиток сільських територій.</p> <p>3) Екологічний розвиток сільських територій.</p> <p>4) Фактори, що впливають на розвиток сільських територій.</p>
17	<p>Тема 8. Соціальний та еколого-економічний розвиток сільських територій (2 год)</p> <p>Блок Б</p> <p>1) Державне управління соціально-економічним розвитком села.</p> <p>2) Перспективи щодо покращення ситуацій щодо розвитку трудового потенціалу села.</p> <p>3) Відновлення соціальної інфраструктури сільських територій.</p> <p>4) Подальший розвиток соціальної інфраструктури сільських територій.</p>
18	<p>Тема 9. Інноваційний вектор соціально-економічного розвитку сільських територій (2 год)</p> <p>Блок А</p> <p>1) Інвестиційні пріоритети у сільському господарстві.</p> <p>2) Інноваційні пріоритети у сільському господарстві.</p> <p>3) Інноваційна модель землекористування.</p>
19	<p>Тема 9. Інноваційний вектор соціально-економічного розвитку сільських територій (2 год)</p> <p>Блок Б</p> <p>1) Теоретичні засади формування інноваційної моделі сільськогосподарського землекористування.</p> <p>2) Показники інноваційного розвитку сільських територій</p>
20	<p>Тема 10. Планування розвитку сільських територій (2 год)</p> <p>Блок А</p> <p>1) Сутність планування розвитку сільських територій.</p> <p>2) Об'єкти та суб'єкти планування розвитку сільських територій.</p> <p>3) Основні завдання планування розвитку сільських територій.</p> <p>4) Види прогнозів.</p> <p>5) Основні принципи планування розвитку сільських територій.</p> <p>6) Балансовий метод планування на сільськогосподарських підприємствах.</p> <p>7) Нормативний метод планування на сільськогосподарських підприємствах.</p> <p>8) Методи екстраполяції.</p>

21	Тема 10. Планування розвитку сільських територій (2 год) Блок Б 1) Методи техніко-економічних розрахунків. 2) Методи експертної оцінки. 3) Методи економіко-математичного моделювання. 4) Індикативні методи планування. 5) Сутність методології форсайт. 6) Етапи форсайту.
22	Тема 11. Світовий досвід розвитку сільських територій (2 год) Блок А 1) Галузева модель розвитку сільських територій. 2) Перерозподільча модель розвитку сільських територій. 3) Територіальна модель розвитку сільських територій. 4) Використання світового досвіду розвитку сільських територій в українських реаліях.
23	Тема 11. Світовий досвід розвитку сільських територій (1 год) Блок Б 1) Державна підтримка розвитку сільських територій за кордоном. 2) Загальні риси політики розвитку сільських територій ЄС і США. 3) Зарубіжні концепції розвитку сільських територій.

4.2. Завдання для самостійної роботи

Презентація

Презентація це представлення результатів самостійної роботи студента з опрацювання обраної теми, питання.

Мета презентації – набуття студентами навичок з аналізу власної роботи і публічного представлення результатів дослідження.

ВИМОГИ ДО СТРУКТУРИ ТА ЗМІСТУ ПРЕЗЕНТАЦІЙ

- стислий виклад матеріалу, максимальна інформативність тексту;
- 12-15 слайдів (powerpoint);
- ретельно структурована інформація з акцентом на практичні аспекти питання, проблеми, завдання, тощо;
- використовуйте табличні форми подання інформації (діаграми, схеми) для ілюстрації найважливіших фактів, що дасть змогу подати матеріал компактно й наочно;
- пояснення треба розміщувати якнайближче до ілюстрацій, із якими вони мають з'являтися на екрані одночасно.

Теми доповідей

1. Поняття сільської території, її структура та функції на сучасному етапі.
2. Поняття сільської місцевості, села, сільського населеного пункту, сільського поселення та адміністративно-територіальної одиниці.

3. Критерії віднесення населених пунктів до сільських.
4. Класифікація сільських населених пунктів за людністю, за функціональним призначенням.
5. Еволюція розвитку сільських населених пунктів в Україні.
6. Суть соціально-економічного розвитку сільських територій в умовах трансформаційних процесів.
7. Поняття сталого розвитку та сільського розвитку.
8. Поняття соціальної сфери та її структура.
9. Поняття сільської поселенської мережі, показники її розвитку.
10. Характеристика сучасного стану сільської поселенської мережі в Україні та тенденцій.
11. Регіональні особливості розвитку поселенської мережі в Україні.
12. Характеристика сільського населення за чисельністю, статеві-віковою структурою.
13. Регіональні особливості його розміщення.
14. Демографічні процеси на селі, їх динаміка та тенденції.
15. Поняття рівня життя населення та показники, які його характеризують.
16. Сучасний рівень життя сільського населення.
17. Матеріальний добробут селян, їх доходи і витрати.
18. Формування трудового потенціалу села.
19. Зайнятість і ринок праці у сільській місцевості.
20. Регулювання сільського ринку праці.
21. Поняття соціальної інфраструктури та її галузева структура.
22. Розвиток соціальної інфраструктури в умовах реформування аграрного сектора.
23. Сучасний стан, проблеми розвитку сільської соціальної інфраструктури
24. Характеристика, сучасний стан, тенденції та перспективи розвитку галузей соціально-побутового призначення.
25. Характеристика, сучасний стан, тенденції та перспективи розвитку галузей соціально-культурного призначення: освіта, охорона здоров'я, культура та ін.
26. Перспективні напрями розвитку соціальної інфраструктури сільських територій.
27. Поняття виробничої сфери сільських територій.
28. Реформування аграрного сектора та земельна реформа в контексті розвитку сільських територій.
29. Характеристика сільськогосподарських підприємств, особистих селянських господарств та фермерських господарств.
30. Поняття несільськогосподарських видів діяльності.
31. Розвиток малих форм господарювання на селі, їх переваги та недоліки.
32. Особливості індивідуальної підприємницької діяльності в сільській місцевості.
33. Поняття сільського зеленого туризму та його різновиди (агротуризм, екотуризм та ін.).

34. Поняття виробничої інфраструктури.
35. Поняття кооперативів, їх види та функції.
36. Характеристика виробничих, споживчих кооперативів.
37. Суть обслуговуючого сільськогосподарського кооперативу, його види та місце в розвитку сільських територій.
38. Зарубіжний досвід розвитку кооперації.
39. Суть кредитної спілки та її значення для розвитку сільських територій.
40. Організаційно-правові засади діяльності кредитних спілок.
41. Суть системи управління сільськими територіями.
42. Держава в системі управління сільськими територіями.
43. Поняття системи місцевого самоврядування, її структура.
44. Сільська громада, її місце в системі управління сільською територією.
45. Форми прямої демократії на сільських територіях.
46. Органи самоорганізації населення.
47. Організаційно-правові засади діяльності сільської (селищної) ради, їх взаємодія з державними органами влади.
48. Статус депутата сільської, селищної ради.
49. Стратегічний план розвитку місцевої громади: поняття, порядок формування.
50. Стан і проблеми сучасного адміністративно-територіального устрою України.

Тема аналітичних робіт

1. Поняття сільської території, її структура та функції на сучасному етапі.
2. Поняття сільської місцевості, села, сільського населеного пункту, сільського поселення та адміністративно-територіальної одиниці.
3. Критерії віднесення населених пунктів до сільських.
4. Класифікація сільських населених пунктів за людністю, за функціональним призначенням.
5. Еволюція розвитку сільських населених пунктів в Україні.
6. Суть соціально-економічного розвитку сільських територій в умовах трансформаційних процесів.
7. Поняття сталого розвитку та сільського розвитку.
8. Поняття соціальної сфери та її структура.
9. Поняття сільської поселенської мережі, показники її розвитку.
10. Характеристика сучасного стану поселенської мережі в Україні та тенденцій.
11. Суть соціально-економічного розвитку сільських територій в умовах трансформаційних процесів.
12. Поняття соціальної інфраструктури та її галузева структура.
13. Поняття виробничої сфери сільських територій.
14. Реформування аграрного сектора та земельна реформа в контексті розвитку сільських територій.
15. Формування багатоукладної економіки села.

16. Сільське господарство в контексті розвитку сільських територій.
17. Поняття несільськогосподарських видів діяльності.
18. Розвиток малих форм господарювання на селі, їх переваги та недоліки.
19. Особливості індивідуальної підприємницької діяльності в сільській місцевості.
20. Поняття сільського зеленого туризму та його різновиди (агротуризм, екотуризм та ін.).
21. Зарубіжний досвід зеленого туризму.
22. Сучасний стан виробничої інфраструктури, тенденції та проблеми розвитку на сільських територіях.
23. Суть обслуговуючого сільськогосподарського кооперативу, його види та місце в розвитку сільських територій.
24. Суть кредитної спілки та її значення для розвитку сільських територій.
25. Система управління сільськими територіями.
26. Державна політика розвитку села.
27. Сільська громада, її місце в системі управління сільською територією.

4.3. Форми і методи навчання та викладення дисципліни

Основними **формами навчання** є **практичні та групові** заняття, які передбачають оволодіння системою практичних професійних умінь та навичок з навчальної дисципліни та передбачають проведення аналізу соціально-економічного розвитку сільських територій. Така перевірка дає змогу виявити, якою мірою студент усвідомив теоретичні курсу.

Основними **методами навчання** є словесний метод, такий як пояснення та практичний метод, що передбачає розв'язання вправ, завдань, тестів.

4.4. Забезпечення освітнього процесу

Забезпечення освітнього процесу здійснюється із застосуванням Moodle 3.3, в рамках якої для студентів розміщено в мережу лекції, перелік екзаменаційних питань, питання до контрольних робіт, ККР з дисципліни, тести, ситуаційні завдання).

5. Підсумковий контроль **Форми і методи підсумкового контролю**

Перелік питань підсумкового контролю (екзамен)

1. Соціально-економічний розвиток сільських територій.
2. Мета вивчення дисципліни «Соціально-економічний розвиток сільських територій».
3. Практична спрямованість дисципліни «Соціально-економічний розвиток сільських територій».
4. Політика розвитку сільських територій.
5. Регіональна політика розвитку сільської місцевості.
6. Пріоритети розвитку агропромислового виробництва.
7. Соціальна політика у сільській місцевості.
8. Диверсифікація економіки як напрям розвитку сільських територій.
9. Сутність диверсифікації виробництва.
10. Цілі диверсифікації виробництва.
11. Причини диверсифікації виробництва.
12. Позитивні сторони диверсифікації виробництва.
13. Негативні сторони диверсифікації виробництва.
14. Основні стратегії диверсифікації.
15. Диверсифікація в сільськогосподарському виробництві.
16. Стратегічні напрями диверсифікації сільської економіки.
17. Вертикальна форма диверсифікації виробництва.
18. Горизонтальна форма диверсифікації виробництва.
19. Фактори диверсифікації виробництва у сільському господарстві.
20. Аграрна політика як фактор соціально-економічного розвитку сільських територій.
21. Сутність аграрної політики держави в умовах ринку.
22. Завдання, що виконує державна аграрна політика.
23. Сучасні підходи до аграрної політики.
24. Цілі Спільної аграрної політики країн європейської співдружності.
25. Аграрна політика сільських територій.
26. Принципи аграрної політики.
27. Цілі аграрної політики.
28. Стратегічні цілі державної аграрної політики України.
29. Політика розвитку сільських територій.
30. Соціальна політика сільської місцевості.
31. Еколого-економічна діагностика сільськогосподарського землекористування.

32. Аналіз показників, що характеризують склад і співвідношення земельних угідь.
33. Показники, що характеризують рівень виробництва основних сільськогосподарських культур.
34. Показники ефективності використання сільськогосподарських угідь.
35. Продовольча безпека як напрям розвитку сільських територій.
36. Структура продовольчої безпеки на регіональному та місцевому рівні.
37. Конкурентоспроможність сільськогосподарського землекористування.
38. Етапи конкурентоспроможності.
39. Чинники конкурентоспроможності сільськогосподарського землекористування.
40. Визначення рівня інтенсивності використання сільськогосподарського виробництва.
41. Натуральні показники інтенсивності.
42. Вартісні показники інтенсивності.
43. Економічна ефективність інтенсифікації сільського господарства.
44. Економічна ефективність використання землі.
45. Вартісні та натуральні показники економічної ефективності використання землі.
46. Рівень рентабельності та норма прибутку.
47. Аналіз складу та структури земельних угідь.
48. Сильні та слабкі сторони аграрної політики.
49. Вдосконалення складу земельних угідь в межах адміністративно-територіальних утворень.
50. Практика використання земель в аграрному секторі економіки.
51. Диференціальна рента I та диференціальна рента II.
52. Системні суперечності земельної ренти.
53. Визначення рентного доходу на орних землях України.
54. Управлінські фактори конкурентоспроможності сільськогосподарського землекористування.
55. Принципи управлінської діяльності на селі.
56. Конкурентні стратегії сільськогосподарського землекористування.
57. Інституційно-правова складова конкурентоспроможності сільськогосподарського землекористування.
58. Екологічна складова конкурентоспроможності сільськогосподарського землекористування.
59. Економічна складова конкурентоспроможності сільськогосподарського землекористування.

60. Інвестиційна складова конкурентоспроможності сільськогосподарського землекористування.
61. Методологічні підходи до впровадження інноваційної моделі сільськогосподарського землекористування.
62. Принцип конвергенції в сільському господарстві.
63. Подолання соціально-економічних та екологічних проблем в аграрному секторі економіки.
64. Соціальний розвиток сільських територій.
65. Економічний розвиток сільських територій.
66. Екологічний розвиток сільських територій.
67. Фактори, що впливають на розвиток сільських територій.
68. Державне управління соціально-економічним розвитком села.
69. Шляхи подолання кризи трудових ресурсів.
70. Відновлення соціальної інфраструктури сільських територій.
71. Соціальна інфраструктура сільських територій.
72. Інноваційний вектор соціально-економічного розвитку сільських територій.
73. Інноваційно-інвестиційні пріоритети розвитку сільського виробництва.
74. Інноваційна модель землекористування.
75. Теоретичні засади формування інноваційної моделі сільськогосподарського землекористування.
76. Показники інноваційного розвитку сільських територій.
77. Сутність планування розвитку сільських територій.
78. Об'єкти та суб'єкти планування розвитку сільських територій.
79. Основні завдання планування розвитку сільських територій.
80. Види прогнозів.
81. Принципи планування розвитку сільських територій.
82. Балансовий метод планування на сільськогосподарських підприємствах.
83. Нормативний метод планування на сільськогосподарських підприємствах.
84. Методи екстраполяції сільських територій.
85. Методи техніко-економічних розрахунків.
86. Методи експертної оцінки.
87. Методи економіко-математичного моделювання сільських територій.
88. Індикативні методи планування.
89. Сутність методології форсайту та етапи форсайту.
90. Моделі розвитку сільських територій.
91. Світовий досвід розвитку сільських територій в українських реаліях.
92. Державна підтримка розвитку сільських територій за кордоном.
93. Політика розвитку сільських територій ЄС.

94. Політика розвитку сільських територій США.

95. Зарубіжні концепції розвитку сільських територій.

Типові задачі для розв'язування

1. На основі вихідних даних розрахуйте показники ефективності використання землі: урожайність зернових культур; вихід молока на 100 гектар сільськогосподарських угідь, виробництво товарної продукції в розрахунку на один гектар сільськогосподарських угідь, валового доходу та прибутку.

Вихідні дані:

- грошова виручка від реалізації продукції – 5204 тис грн, собівартість реалізованої продукції – 4659,3 тис грн, валовий збір зернових культур – 52436 ц;
- валове виробництво молока – 1025 ц;
- площа сільськогосподарських угідь – 3956 га;
- площа посіву зернових – 1824 га;
- матеріальні затрати, що ввійшли в собівартість продукції – 2829,2 тис грн.

2. Розрахуйте показники інтенсивності використання земельних ресурсів, а також натуральні та вартісні показники економічної ефективності використання землі за умови, що загальна земельна площа складає 4153 га, в тому числі площа сільськогосподарських угідь – 3952 га, з них площа ріллі – 3892 га, площа багаторічних насаджень – 45 га. Виробництво зерна 7073 ц кормів – 1680 ц к.од., молока – 7100 ц, м'яса ВРХ – 1503 ц, м'яса свиней – 824 ц, яєць курячих – 7149 тис шт., площа зернових та зернобобових культур – 2150 га. Вартість валової продукції – 1522,1 тис грн, матеріальні затрати та амортизація основних засобів – 821,4 тис грн, оплата праці – 553,4 тис грн, грошова виручка від реалізації продукції – 1242,6 тис грн, собівартість реалізованої продукції – 1156,7 тис грн.

3. Користуючись статистичним щорічником України, визначте відносні показники ефективності використання землі за останні 3 роки: забезпеченість регіону сільськогосподарськими угіддями всього та в розрахунку на одного працівника, зайнятого у сільському господарстві; частка сільськогосподарських угідь в загальній площі землі; розорюваність сільськогосподарських угідь (питома вага ріллі в структурі

сільськогосподарських угідь); частку інтенсивних культур в структурі посівів; частку зрошуваних земель в площі сільськогосподарських угідь.

4. Користуючись статистичним щорічником України, визначте натуральні показники ефективності використання землі за останні 3 роки: урожайність сільськогосподарських культур, ц/га; виробництво основних видів продукції рослинництва (зерна, цукрового буряку, картоплі) в розрахунку на 100 га ріллі, ц; виробництво молока та м'яса ВРХ в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь, ц; виробництво м'яса свиней у живій вазі на 100 га ріллі, ц; виробництво м'яса птиці (ц) та яєць (тис шт) в розрахунку на 100 га посівів зернових культур. Робіть відповідні висновки на основі показників.

5. Здійсніть трансформацію земельних угідь та визначить структуру земельних угідь у Миколаївській області:

Вихідні дані:

Культури	Площа, тис. га
Пшениця	401,7
Озиме жито	0,5
Ячмінь	350,1
Овес	2,8
Просо	11
Гречка	6
Зернобобові	52,3
Кукурудза на зерно	141,8
Соняшник	437,5
Ріпак	50,7
Овочі	19,3
Цукровий буряк	2,8
Картопля	19,3
Кукурудза на силос	20,4
Кормові коренеплоди	1,6
Однорічні трави (зелена маса)	2,6
Багаторічні трави (сіно)	15,1
Всього	

Приклад тестового контролю знань:

1. В чому полягає політика розвитку сільських територій?
 - а) у мобілізації зусиль, спрямованих на ліквідацію або мінімізацію соціальних та економічних вад, які знижують якість життя сільських громад;
 - б) у покращенні соціально-економічних умов в сільській місцевості через поліпшення можливостей для працевлаштування, підвищення доходів домогосподарств та мобільності їхніх членів;
 - в) у функціонуванні концепції, в межах якої сільський розвиток спрямований на загальне покращення умов життя селян та підвищення рівня їхньої соціально-економічної безпеки;
 - г) в забезпеченні інтегрованого сільського розвитку, який відображає комплексні зв'язки і взаємодії сільських економік.

2. Процес змін, спрямованих на підвищення рівня розвитку економічної і соціальної сфер сільських регіонів, з мінімальними втратами для природного середовища і найбільшим рівнем задоволення потреб сільського населення та інтересів держави – це:
 - а) сільська територія;
 - б) соціально-економічний розвиток сільських територій;
 - в) розвиток сільського господарства;
 - г) агропромисловий розвиток.

3. Що є прерогативою розвитку сільської місцевості?
 - а) підвищення продуктивності агровиробництва;
 - б) підвищення рівня соціально-економічної безпеки селян;
 - в) покращення умов життєдіяльності селян;
 - г) екологізація виробництва.

4. На що спрямована європейська практика підтримки розвитку сільських територій?
 - а) на фінансування розвитку сільських територій;
 - б) на виявлення, підтримання і запровадження місцевих ініціатив;
 - в) на формування конкурентоспроможності сільських територій;
 - г) на підтримання вітчизняного виробника.

5. Вкажіть показники стану соціальної сфери сільських територій?
 - а) несприятлива демографічна ситуація;
 - б) рівень безробіття;
 - в) висока міграція сільського населення;
 - г) недостатній рівень забезпеченості медичними закладами та медичним обслуговуванням.

«0» *варіант* екзаменаційного білету з зазначенням максимальної кількості балів за кожне виконане завдання

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

(повне найменування вищого навчального закладу)

Рівень вищої освіти: другий (магістерський)

Галузь знань: 19 «Архітектура та будівництво»

Напрямок підготовки: 193 «Геодезія та землеустрій»

Семестр 9

Навчальна дисципліна **Соціально-економічний розвиток сільських територій**

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № «0»

1. Продовольча безпека як напрям розвитку сільських територій. (10 балів)
2. Аналіз складу та структури земельних угідь. (10 балів)
3. Принципи аграрної політики. (10 балів)

Практичне завдання

Розрахуйте структуру товарної продукції сільськогосподарського виробництва і коефіцієнт спеціалізації та на основі цього визначте напрями спеціалізації сільськогосподарського виробництва та рівень спеціалізації за умови, що грошова виручка від реалізації продукції рослинництва і тваринництва складає 795,75 тис грн, в тому числі від реалізації зернових – 320,4 тис грн, соняшнику – 58,4 тис грн, овочів відкритого ґрунту – 21,6 тис грн, плодів та ягід 59,8 тис грн, іншої продукції рослинництва – 8150 грн, продукції тваринництва – 280,7 тис грн, продукції свинарства – 35,1 тис грн, іншої продукції тваринництва – 11,6 тис грн. (10 балів)

Затверджено на засіданні
кафедри, циклової комісії _____

Протокол № _____ від „____” _____ 20____ року

Завідувач кафедри, голова циклової комісії _____
(підпис)

Екзаменатор _____
(підпис)

В.В. Горлачук
(прізвище та ініціали)

О.В. Лазарєва
(прізвище та ініціали)

6. Критерії оцінювання та засоби діагностики результатів навчання

№	Вид діяльності (завдання)	Максимальна кількість балів
1	Презентація	10
2	Тези доповіді	15
3	Вміння розв'язувати типові завдання	5
4	Тестування	5
5	Аналіз запропонованих аналітичних ситуацій	5
6	Індивідуальна робота в аудиторії (відповіді на теоретичні питання)	20
7	Іспит	40
	Всього	100

Критерії оцінювання завдань для досягнення максимальної кількості балів

Презентація - стислість, лаконічність та завершеність викладу інформації на слайдах, їх максимальна кількість для презентації результатів виконання проблемних ситуацій за однією з тем 1-11 – 12-15 слайдів.

Тези доповіді – стисло, реферативним чином сформульовані основні положення доповіді, яка має відбутися безпосередньо під час проведення конференції, метою яких є – зацікавити та залучити фахівців, підготувати слухачів секційного засідання з метою покращення сприйняття інформації та ініціювання конструктивної дискусії або діалогу відповідно до тематики (сайти вищих навчальних закладів / наука або наукова робота; події; конференції (наприклад: <http://science.nmu.org.ua/ua/conferences/index.php>; <http://lnau.edu.ua/lnau/>;

Вміння розв'язувати типові завдання – коли студент вирішує (розв'язує) відповідні задачі. Цей бік завдання виявляється у заданні (в умові задачі) тих чи інших величин і їх значень – відомих і невідомих. Студент на основі статистичного щорічника та відповідних розрахунків має виконати завдання.

Тестування – є засобом контролю та діагностики знань студентів, призначені для самоконтролю та перевірки знань, що передбачає *вибір однієї або кількох правильних відповідей* (тестове завдання цієї форми складається з двох частин: умови, яка описує певну проблему та ставить завдання перед студентами; варіантів відповідей, серед яких, як мінімум, одна є правильною чи найкращою відповіддю, а решта – неправильні відповіді. **Посилання:** (<http://moodle3.chmnu.edu.ua/course/view.php?id=9737#section-0>).

Аналіз запропонованих аналітичних ситуацій - проводиться зі студентами з метою підвищення рівня їх підготовки та розкриття індивідуальних творчих здібностей з метою формування аналітичних вмінь. Цей підхід втілює в собі наступні ідеї: закріплення теоретичних знань з дисципліни; набуття навичок професійної діяльності; підвищення пізнавального інтересу до навчальної

дисципліни; сприяє розвитку дослідницьких, комунікативних і творчих навичок та критичного мислення.

Приклад аналітичної ситуації:

Вектори сталого розвитку.

Стратегія сталого розвитку України до 2030 року орієнтована на вектори, визначені в Стратегії сталого розвитку "Україна - 2020":

- *вектор розвитку* - забезпечення сталого розвитку країни, проведення структурних реформ, забезпечення економічного зростання екологічно невиснажливим способом, створення сприятливих умов для ведення господарської діяльності (**студент пояснює, яким чином вектор розвитку сприятиме соціально-економічному розвитку сільських територій**);

- *вектор безпеки* - забезпечення безпеки держави, бізнесу та громадян, захищеності інвестицій та приватної власності, забезпечення миру і захисту кордонів, чесного та неупередженого правосуддя, невідкладне проведення очищення влади на всіх рівнях та забезпечення впровадження ефективних механізмів протидії корупції (**студент аналізує, яким чином вектор безпеки діятиме в сфері землекористування на сільських територіях; робить висновки, що є пріоритетом на селі; вказує, яким чином здійснюється захищеність на селі верств населен; робить висновки, які виготовити саме якісні харчові продукти та промислові товари в сільській місцевості**).

- *вектор відповідальності* - забезпечення гарантій кожному громадянину, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак, мати доступ до високоякісної освіти, системи охорони здоров'я та інших послуг в державному та приватному секторах (**студент пояснює, яким саме чином в нашій країні відбувається доступ до освіти та інших послуг, чи забезпечуються гарантії стосовно надання цих послуг**);

- *вектор гордості* - забезпечення взаємної поваги та толерантності в суспільстві, гордості за власну державу, її історію, культуру, науку, спорт (**студент висловлює думку про те, що доцільним є подолання дисбалансів в економічній, соціальній та екологічній сферах, доцільним є перехід на засади «зеленої економіки», пояснює, яким саме чином на селі забезпечення партнерської взаємодії органів місцевого самоврядування та бізнесу**).

Індивідуальна робота в аудиторії – передбачає відповіді на питання під час групових занять, вміщує в себе теми доповідей (сторінка 10-11 цієї робочої програми).

Поточний контроль											Тести	Самостійна робота		Вміння розв'язувати типові завдання	Аналіз аналітичних ситуацій	Підсумковий контроль (іспит)	Сума	
Змістовний модуль 1					Змістовний модуль 2							Тези	Презентація					
Т 1	Т 2	Т 3	Т 4	Т 5	Т 6	Т 7	Т 8	Т 9	Т 10	Т 11								
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	1	5	15	10	5	5	40	100

7. Рекомендовані джерела інформації

7.1. Основні:

1. Збарський В.К., Мацибора В.І., Чалий А.А. та ін. Економіка сільського господарства / За ред. В.К.Збарського і В.І. Мацибори. - Навчальний посібник. – К.: Каравелла, 2016. – 312 с.
2. Аграрна економіка : навч. посіб. / В. Я. Білоножка, І.І. Мостов'як, В. П. Карпенко, С. П. Полторецький, А. П. Березовський; за ред. В. Я. Білоножка. - Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2016. - 418 с.
3. Ремига О. Посібник з економічного розвитку сільських територій. – Київ, 2015. – 108 с.
4. Вакуленко В., Гринчук Н., Борщ Г. Місцевий економічний розвиток. Посібник для викладача. – м. Київ, 2018. – 103 с.
5. Залізко В. Д. Теоретичні, методологічні та практичні передумови розвитку сільських територій у контексті зміцнення їх економічної безпеки : навчальний посібник / В. Д. Залізко // Lambert Academic Publishing. – 2017. – 85 с.

7.2. Додаткові:

1. Юхименко П., Даниленко А., Сокольська Т. Інституціоналізація публічного управління та адміністрування в контексті інноваційного розвитку сільських територій: теорія і практика: [монографія] Центр навчальної літератури, 2018.- 320 с.
2. Напрями та засоби розвитку сільських територій в контексті зміцнення соціально-економічної безпеки України: [монографія] / За ред. д.е.н., проф. Т. Г. Васильціва, к.е.н., доц. В. В. Бойка. – Львів: Ліга-Прес, 2016. – 260 с.
3. Розвиток сільських територій: монографія / за ред. д-ра екон. наук, проф. В.В. Голачука. – Миколаїв: Іліон, 2015. – 382 с.

4. Третяк А.М., Третяк В.М., Гунько Л.А., Лобуцько Ю.В. Організація землекористування структурних елементів екомережі України на місцевому рівні: Монографія / А.М. Третяк, В.М. Третяк, Л.А. Гунько, Ю.В. Лобуцько К.: ДП «Комприг», 2016. –163 с.
5. Вартість та ефективність використання землі в сільському господарстві / Укл. І.С.Смага Методичні рекомендації до практичних занять. – Чернівці: Чернівецький національний університет, 2015. – 40 с.
6. Солов'яненко Н. Інтеграційні процеси аграрного сектору економіки України в умовах ринкових земельних відносин / Н. Солов'яненко // Землевпорядний вісник : наук.-вироб. журн. – 2016. – № 5. – С. 27-31.
7. Дорош О. Організаційно-інституціональне забезпечення територіального планування землекористування сільських територій. – Економіст. - № 8. – 2015. – С. 22-25.
8. Черевко І.В. Організаційно-економічні заходи підвищення ефективності інтенсифікації використання земельних ресурсів / Колективна монографія за ред. д-ра екон. наук, професора, чл.-кор. НААН О.В. Ульяновченка //–Х: Смугаста тип., 2015. – 320 с.
9. Черевко І.В. Сучасні наукові засади управління земельними ресурсами: монографія / А.Б. Ачасов, В.М. Опара, І.М. Бузіна та ін.; за ред. д-ра с.-г. наук А.Б. Ачасова; Харк. нац. аграр. ун-т. – Х., 2016. – 137 с.
10. Земельні відносини та фінансові аспекти їх розвитку / О.О. Непочатенко, С.М. Колотуха, П.М. Боровик, Б.С. Гузар // Економіка АПК. – 2017. – № 6 – С. 42-52.
11. Калетнік Г.М. Складові розвитку сільських територій та моделі аграрного підприємництва і кооперації/ Г.М. Калетнік, І.В. Гончарук// Розвиток малого і середнього підприємництва та кооперації на селі. Проблеми та перспективи:: зб.матеріалів наук. конф. і навч.-практ. семінару. – Вінниця, 2015. – С. 5 - 17.
12. Загній Д.М. Проблеми соціально-економічного управління використанням земельних ресурсів сільськогосподарських підприємств / Д.М. Загній //

- Економічні, екологічні та соціальні аспекти використання земельних ресурсів в Україні: колективна моногр. / за ред. д-ра екон. наук, професора, чл.-кор. НААН О.В. Ульянченка; Харк. нац. аграр. ун-т. – Х: Смугаста тип., 2015. – С.166-175.
- 13.Л. М. Газуда, В. Й. Ерфан, С. М. Газуда. Сільський розвиток регіону: монографія / Л. М. Газуда, В. Й. Ерфан, С. М. Газуда., – Ужгород: Видавництво ФОП Сабов А. М., 2015. – 250 с.
- 14.Гунченко О.В. Ефективність використання сільськогосподарських угідь в природно-кліматичних зонах України: [монографія] / О.В. Гунченко; за ред. канд. екон. наук доцента Князя О.В.; Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. – Х.: ТОВ «Смугаста типографія», 2015 – 192 с.
- 15.Державна цільова програма сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року [Електронний ресурс] / Міністерство аграрної політики та продовольства України. — Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua>
- 16.НМК з дисципліни «Економіка сільського господарства» для напряму підготовки бакалаврів 193 «Геодезія та землеустрій». – Київ, 2015. – Режим доступу:<https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u122/%.pdf>
- 17.Про добровільне об'єднання територіальних громад : Закон України від 05.02.2015 р. № 157-VIII в редакції від 19.03.2017 р., підстава 1851-19. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/157-19>